

jest z konstytucyjnym obowiązkiem państwa w zakresie zapewnienie równych szans dla rozwoju wszystkich obywateli bez względu na zasobność ich portfela. Koresponduje z prezentacją tego problemu charakterystyka samorządu gminnego w polityce przeciwdziałania patologiom społecznym. Wśród patologii społecznych wymienia się przemoc, prostytucję, narkomanię, alkoholizm, samobójstwa oraz przestępczość pospolitą. Podkreśla się, że rada gminy to organ, który bierze udział w realizacji zadań z zakresu polityki społecznej związanej z przeciwdziałaniem patologiom społecznym. Główne zadania rady to uchwalanie dokumentów stających się wytycznymi dla podmiotów odpowiedzialnych od strony wykonawczej w walce z tym negatywnym zjawiskiem (s. 442).

Lektura poszczególnych tekstów przekonuje, że są to oryginalne studia i materiały, w pełni korespondujące z problemem postawionym w tytule książki. Ich wartość naukowa i popularyzacyjna polega przede wszystkim na: 1. określeniu istoty i zadań polityki społecznej we współczesnym świecie; 2. wskazaniu modeli urzeczywistnienia polityki społecznej w rzeczywistości przemian globalizacyjnych świata; 3. ukazaniu głównych zagrożeń w urzeczywistnianiu polityki społecznej oraz strategii na rzecz budowy jej bezpieczeństwa; 4. dostarczeniu bogatej warstwy egzemplifikacyjnej, obrazującej współczesne urzeczywistnianie różnych aspektów polityki społecznej w przestrzeniach lokalnych, w Polsce i krajach Unii Europejskiej; 5. wskazaniu najistotniejszych ogniw polityki społecznej wiążących się ze strategią i taktyką gwarantowania bezpieczeństwa w rozwoju ludzkości, a w tym nośnych z punktu widzenia Polski.

Książka zasługuje na uwagę szerokiego kręgu czytelników, a zwłaszcza orientujących się na rozpoznawanie współczesnych przemian kulturowo-cywilizacyjnych w przestrzeni kształtowania nowego obrazu życia społecznego.

Andrzej Chodubski

Bezpieczeństwo energetyczne. Rynki surowców i energii. Energetyka w czasach politycznej niestabilności, red. Piotr Kwiatkiewicz, Radosław Szczerbowski, Fundacja na rzecz Czystej Energii, Poznań 2015, s. 835.

Obserwując współczesne przemiany cywilizacyjne powszechnie zwraca się uwagę na funkcjonowanie rynków surowcowych i energetycznych. Najwięcej zużywa się nośników energii, których zasoby są nie tylko najmniejsze, ale też rozłożone dysproporcjonalnie w stosunku do regionów zużycia, co nierzadko generuje konflikty międzynarodowe. W skali światowej, w przeliczeniu na paliwo umowne, przemysłowe zasoby węgla są obecnie dwa razy większe niż łącznie zasoby ropy i gazu ziemnego. Natomiast w sferze zużycia jest relacja odwrotna. Zauważa się przyszele potrzeby energetyczne świata może zaspokoić tylko energia odnawialna, głównie słoneczna, heliowodorkowa i geotermiczna. Korzystanie z zasobów nieodtwarzanych z roku na rok zwiększa się. W tej sytuacji wyzwaniem ludzkości jest powodowanie maksymalnie oszczędnego wykorzystywania w gospodarce surowców i energii. Przewiduje się przy tym, że surowce będą coraz trudniej dostępne i droższe. Zwraca się też, że problem energetyczny jest w wielu państwach złożony, gdyż stare elektrownie wymagają modernizacji. Budowa elektrowni atomowych napotyka opór społeczny, co wiąże się z częstymi ich awariami. Wciąż nośne są skutki powodowanych przez nie katastrof, np. na Ukrainie, Japonii. Ich następstwem jest opór opinii międzynarodowej, co skutkuje wstrzymaniem i zaniechaniem niektórych budów, m. in. w Polsce w Żarnowcu.

Problem bezpieczeństwa dotyczy z korzystania z takich źródeł energii, jak węgiel kamienny i brunatny, ropa naftowa i gaz ziemny. Nośne są jednak kwestie wykorzystania siły wiatru, promieni słonecznych, energii wodnej, przyplływów i odpływów mórz, ciepła gejzerów. Zauważa się, że gospodarka energetyczna oraz bezpieczeństwo energetyczne są jako klucz do funkcjonowania nowoczesnych państw.

Gospodarka energetyczna jest znakiem niestabilności politycznej świata. W tej sytuacji niezbędna jest konieczność myślenia oraz podejmowania decyzji w skali globalnej. Zagadnienia te znalazły odbicie poznawcze w 56 tekstach prezentowanej książki. Ujęto je w sześć grup (części),

tj. I. Polityka i bezpieczeństwo; II. Gospodarka, III. Ochrona Środowiska; IV. Logistyka; V. Prawo; VI. Technika. Swoiste wprowadzenie do prezentacji problemów bezpieczeństwa energetycznego stanowi szkic, pt. O niestabilności politycznej świata. Wskazuje się w nim, że współczesna rzeczywistość kulturowo-cywilizacyjna niezadko określa się mianem „świata szybkich zmian”. Przemiany te są postrzegane dychotomicznie. Z jednej strony wyraża się poglądy, że cywilizacja się doskonali i przechodzi na coraz wyższe stadia rozwoju; z drugiej jednak strony, pojawiają się opinie, że cywilizacja współczesna osiągnęła szczytowy punkt rozwoju i zaczynają ujawniać się ognia regresu, prowadzące do upadku, przy czym wskazuje się na różne ognia zagrożeń dla ludzkości. Zauważa się, że szybko zachodzące zmiany kulturowe generują niestabilność polityczną świata. Niestabilność polityczną w każdym stopniu generują zacierające się granice między podmiotami życia kulturowego, ich powołaniem, zadaniami oraz sferą *stricte* kulturową. Obserwuje się zacieranie się granic między: 1. państwowością; 2. władzą gospodarczą a polityczną; 3. swoimi a obcymi; 4. władzą państwową a ponadpaństwową; 5. informacją a dezinformacją i manipulacją; 6. osobowością (polityka) a wykreowanym liderem (idolem); 7. wartościami kulturowymi a rynkowymi, komercyjnymi; 8. sferą życia prywatnego i publicznego; 9. postawą, zachowaniem etycznym a nieetycznością, poprawnością ideowo-polityczną; 10. czasem pracy a czasem wolnym, wypoczynkiem, coraz częściej ludzi pracy charakteryzuje pracoholizm. W procesie unifikacji świata tracą państwa dotychczasową pozycję polityczną. Wzrasta liczba i znaczenie niepaństwowych uczestników stosunków międzynarodowych oraz regulacji. Władze państwowe tracą kontrolę nad informacją, gospodarką, kulturą i nie są w stanie gwarantować swoim obywatelom bezpieczeństwa.

Wskazując znaczenie bezpieczeństwa energetycznego na Bliskim Wschodzie zwraca się uwagę na ogłoszenie 29 czerwca 2014 r. powstania Państwa Islamskiego na ziemiach Iraku i Syrii. Zmienia ono radykalnie sytuację geopolityczną tego regionu, a w tym destabilizuje sytuację polityczną. Posługując się ustaleniami zawartymi w literaturze przedmiotu wskazuje się obecny stan w kontekście bezpieczeństwa oraz ewentualne scenariusze przemian w regionie. Bogatej wiedzy

analitycznej dostarcza się w prezentacji problemu bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego do Polski i innych państw członkowskich Unii Europejskiej z obszarów pozaeuropejskich. Podkreśla się w przestrzeni tej aspekt polityczny. Zauważa się, że zapewnienie dostaw surowców energetycznych, w tym w szczególności ropy i gazu jest jednym z podstawowych warunków wzrostu gospodarczego oraz funkcjonowania społeczeństw.

Cele polityki energetycznej państwa polskiego określa się m.in. na podstawie ustawy z 10 kwietnia 1997 r. – Prawo energetyczne oraz w dokumencie Polityka energetyczna Polski do roku 2030. W zakresie energetyki odnawialnej ważny aspekt stanowi rozwój rozproszonej energetyki prosumenckiej. Zauważa się, że analizując przewidywalną rolę odnawialnych źródeł energii i ich znaczenie w ogólnym bilansie energetycznym kraju, stwierdzono brak perspektyw bezpieczeństwa energetycznego kraju (s. 146).

Odnosząc bezpieczeństwo energetyczne do przestrzeni lokalnych zauważa się, że na bazie własnych odnawialnych źródeł energii jest możliwe osiągnięcie samowystarczalności w zakresie energii elektrycznej, co ilustruje się sytuacją jednej gminy (s. 217).

Wskazując na kwestie definicyjne podkreśla się, że bezpieczeństwo energetyczne jest pojęciem szeroko rozpowszechnionym, jednak skonstruowanie jego precyzyjnej i niebudzącej kontrowersji definicji nastęrcza trudności (s. 221). Prawo unijne, poza posługiwaniem się pojęciem bezpieczeństwa energetycznego bez jego definiowania, prezentuje definicje właściwe dla poszczególnych elementów sektora energetycznego.

Istotną wagę poświęca się w kilku opracowaniach konfliktowi pomiędzy Ukrainą a Rosją oraz związanym z nim bezpieczeństwem energetycznym.

Wskazując kwestie gospodarcze przekonuje się m.in., że Polska od zmiany systemu gospodarczego (tj. z przejścia od gospodarki socjalistycznej do kapitalistycznej) odnotowuje się znaczny wzrost poziomu PKB. Pozwoliło to podnieść jakość życia społeczeństwa i zmodernizować kraj. Jednak dotychczasowe czynniki wzrostu gospodarczego ulegają wyczerpaniu (s. 249). Aby utrzymać wysokie tempo rozwoju gospodarczego musi być spełnione wiele warunków. Jednym z nich jest zapewnienie podaży i jakości energii elektrycznej w stosunku do potrzeb.

Ok. 90% światowej energii pochodzi z zasobów paliw kopalnych. Zachowanie zasobów przyrody dla przyszłych pokoleń oraz kierowanie się użytkowaniem biosfery w sposób, który zapewni trwałe i najwyższe korzyści współczesnym generacjom, stanowią główny cel odnowy przyrody (s. 277).

Wskazuje się, że w świecie nauki wciąż toczy się dyskusja, w jaki sposób zjawisko finansjalizacji wpłynęło na funkcjonowanie rynków surowcowych. Strukturalne zmiany, które zaszły na rynkach surowcowych, mogą być bardzo istotne z punktu widzenia inwestorów.

W Polsce marginalny udział ma w bilansie energetycznym kraju biogaz pochodzenia rolniczego. Zauważa się, że produkcja rolna w Polsce do tej pory była głównie ukierunkowana na wykorzystanie surowców konsumpcyjnych. Aczkolwiek rolnictwo może i powinno produkować także surowce do celów energetycznych – paliw stałych, ciekłych i gazowych. Pozwoli to wykorzystać rolnictwo do produkcji surowców w celu wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej – w wyniku uruchomienia biogazowni (s. 377). Obecnie biomasa jest wykorzystywana głównie do produkcji energii elektrycznej w procesie współspalania. Wskazuje się, że zdecydowanie niekorzystnym sposobem pod względem kosztów eksploatacyjnych i redukcji emisji jest wykorzystanie stałej biomasy do ogrzewania i przygotowania ciepłej wody użytkowej. Jednym problemem jest zwiększona emisja pyłu podczas spalania słomy, jednak obecnie prowadzone są prace nad ograniczeniem emisji pyłu. Wyraża się opinię, że biomasa powinna być w pierwszej kolejności wykorzystywana lokalnie. Biomasa, w tym głównie drewno, było podstawowym paliwem w epoce przedindustrialnej (przed 1850 r.) służącym do zaspokajania potrzeb związanych z ogrzewaniem pomieszczeń, podgrzewaniem wody czy przygotowywaniem potraw. Węgiel drzewny wykorzystywano w metalurgii i hutnictwie. Zastosowanie maszyny parowej, zastąpienie manufaktur produkcją przemysłową, a następnie wynalezienie silników spalinowych powodowało coraz większe zapotrzebowanie na paliwa, ale w tym czasie możliwości wykorzystania paliw kopalnych, które charakteryzowały się wyższą wartością opałową, łatwiejszym magazynowaniem i transportem ograniczyło stosowanie drewna. Zasoby tych pa-

liw są jednak ograniczone i pomimo odkrywania coraz to nowych złóż wyczerpują się. Obecnie ważnym wyzwaniem jest orientacja na pozyskiwanie źródeł odnawialnych. Wyzwanie to jest w polu uwagi w Unii Europejskiej (s. 396). Problem też jest nośny w polityce energetycznej Polski. Istotne jest w tym względzie wykorzystywanie paliw wytwarzanych z odpadów w branży energetycznej, m.in. przez utylizację odpadów.

W Polsce zapotrzebowanie na energię elektryczną wynosi ok. 4 kWh rocznie na jednego mieszkańca i wciąż wzrasta. Coraz więcej urządzeń w gospodarstwach domowych zasilanych jest energią elektryczną (s. 445). Przewiduje się, że w 2060 r. zacznie brakować surowców, takich jak ropa, węgiel, gaz czy uran. Świata grozi kryzys surowcowy (s. 465). Zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego wymaga różnorodnego gospodarowania zasobami środowiska, poprawy stanu środowiska oraz zapewnienia gospodarce krajowej bezpiecznego i konkurencyjnego zaopatrzenia w energię. Poprawa stanu środowiska wiąże się m.in. z poprawą jakości rolnictwa, zapewnieniem dostępu do czystej wody dla społeczeństwa i gospodarki, racjonalnym gospodarowaniem odpadami, ograniczeniem oddziaływania energetyki na środowisko, wspieraniem nowych technologii energetycznych i środowiskowych oraz promowaniem zachowań ekologicznych (s. 469).

Zwraca się uwagę, że energetyka rozproszona niesie ze sobą wiele korzyści, jak i budzi wątpliwości. Jest to także szansa na wykorzystywanie potencjału energetycznego kraju i poprawę bezpieczeństwa w dostawach energii. Podstawową barierą energetyki rozproszonej pozostaje czynnik ekonomiczny, który warunkuje istnienie alternatywnych technologii (s. 75).

Wyraża się przekonanie, że wiedza jest ważnym elementem aktywów społecznych. Wiedza to zdolność do sprawnego, racjonalnego i efektywnego działania, podczas gdy informacja to tylko znajomość rzeczy (posiadanych danych). Wiedza obejmuje: kompetencje, umiejętności, doświadczenie, jak również zdolność do rozwiązywania problemów, konfliktów, skłonność do innowacji strategicznej, czyniąc ją bardziej konkurencyjną na rynku.

Przypomina się, że świat po dzielony jest na państwa, które posiadają zasoby surowców energetycznych oraz takie, które odczuwają daleko

idące deficyty tychże surowców. Tu następuje pewien paradoks. Wśród posiadaczy wielkich złóż surowców energetycznych znajdują się bowiem państwa znaczące, jak i bardzo małe, dla których masowy eksport surowców jest jedynym źródłem egzystencji. Uznaje się, że światowe rezerwy klasycznych surowców energetycznych to perspektywa ok. 70–100 lat. W tym okresie cywilizacja już zglobalizowana musi dokonać przełomów technologicznych (s. 581). Zauważa się, że w Polsce poświęca się tej kwestii wiele uwagi w aktach prawnych, raportach, opracowaniach, materiałach konferencyjnych (s. 595).

W kilku opracowaniach wskazuje się na potrzebę i konieczność regulacji prawnych, dotyczących bezpieczeństwa polityki energetycznej, a w tym gwarantowania bezpieczeństwa. Istotną kwestią w tym względzie jest bezpieczeństwo jądrowe i ochrona radiologiczna.

W prezentacji kwestii technicznych zwraca się uwagę na: a) nowoczesne systemy chłodnicze zasilane skoncentrowanym promieniowaniem słonecznym; b) modelowanie i analizę pracy fotowoltanicznego w lokalnych warunkach atmosferycznych; c) możliwości poprawy jakości działania automatyki SCO poprzez zmianę algorytmów pomiaru częstotliwości; d) wpływ strategii wytrysku paliwa na parametry dwupaliwowego silnika tłokowego o zapłonie samoczynnym zasilanego paliwem białanowym; e) możliwości spalania mieszanek ubogich w stacjonarnych silnikach ZI; f) alternatywne rodzaje napędów w transporcie lotniczym; g) układ nadążny za pozornym ruchem Słońca o kształcie sferycznym; h) wpływ usług systemowych oraz generacji rozproszonej na pokrywanie zapotrzebowania na moc szczytową w KSE; i) adaptacyjne układy automatyki samoczynnego częstotliwościowego odciążenia w sieciach elektroenergetycznych – korzyści i bariery; j) działanie czujników przepływu prądu zwarciovych podczas zwarć doziemnych w sieci SN; k) efektywność energetyczna chłodzenia nasyconego w instalacji hybrydowej z odnawialnymi źródłami energii; l) ewolucja charakterystycznych zabezpieczeń odległościowych; m) wyniki symulacji awarii utraty chłodzenia w obiegu pierwotnym (LOCA) w elektrowni jądrowej z reaktorem ciśnieniowym typu PWR. Są to specjalistyczne opracowania różnych zagadnień dotyczących szeroko rozumianego bezpieczeństwa energetycznego, rynków surowców i energii.

Postrzegając bezpieczeństwo energetyczne w kontekście niestabilności politycznej współczesnego świata, zauważa się ujawnianie konfliktów. Państwa bogate w zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego nierzadko próbują traktować instrumentalnie konsumentów, zwłaszcza tych, którzy nie posiadają tych bogactw.

Ujawnia się w tym względzie złożoność w dyktowaniu cen; obserwuje się często tzw. szok naftowy – przekonanie, że bez ropy naftowej nie jest możliwa obecnie komunikacja.

Analityczna lektura zaprezentowanych tekstów przekonuje, że: 1. bezpieczeństwo energetyczne i jego gwarantowanie jest potrzebą i koniecznością właściwego kształtowania zarówno przez architektów życia politycznego, jak i specjalistów życia gospodarczego; 2. prowadzone są różnorodne studia cząstkowe dotyczące budowy bezpieczeństwa energetycznego w Polsce i na świecie; 3. bezpieczeństwo energetyczne jest wpisywane w przestrzeń przemian cywilizacyjnych; 4. dużo uwagi poświęca się wyzwaniom przyszłości, a w tym ze sferą ekologiczną w kontekście eksploatacji źródeł energetycznych; 5. ujawnia się potrzeba badań integrujących badaczy różnych dyscyplin dociekań naukowych, a w tym zarówno ujawniających ogólne refleksje nad kierunkami rozwoju życia kulturowo-cywilizacyjnego, jak i specjalistów różnych przestrzeni dociekań, których wspólnie dotyczy bezpieczeństwa energetycznego, rynków, surowców i energii.

Książka zasługuje na uwagę czytelników interesujących się w szerokim oglądzie współczesnymi przemianami cywilizacyjnymi, a w wymiarze specjalistycznym – bezpieczeństwem energetycznym.

Andrzej Chodubski

Zbigniew Grzegorowski, *Służby specjalne a bezpieczeństwo państwa polskiego*. Wydawnictwo Naukowe GRADO, Toruń 2013, ss. 327.

W instytucjonalizacji życia kulturowo-cywilizacyjnego szczególne miejsce zajmują służby specjalne. Inwigilowanie jako zachowanie społeczno-polityczne jest znane ludzkości od zarania jej organizowania się kulturowego. Jednostki sprawujące władzę w państwie wykorzystywały je do zagwarantowania bezpieczeństwa swej pozycji